

Mestres de Mollet en el record

Olga Rabasa Yrla*

Resum

Aquest article té la voluntat de rememorar com eren alguns dels mestres de Mollet més recordats durant el segle XX, en l'etapa que va des dels anys trenta fins a l'arribada de la democràcia. Està fet a partir dels records de diferents persones i, per tant, no té rigor científic, sinó que pretén evocar la manera de ser i d'ensenyar d'aquells mestres a partir de les anècdotes i els records que relaten els seus alumnes (sovint aquests records poden ser borrosos, ja que pertanyen a nens i nenes que aleshores tenien tres anys com a mínim). Oferim un relat tendre i proper sobre la Joana Barcala; els mestres més emblemàtics dels Col·legis Nous;¹ les monges de Lestonnac; l'Arcadi Viñas i l'Emili Ninou.

Paraules clau

Mollet del Vallès, educació, escola, Col·legis Nous, Lestonnac, Joana Barcala, Trinitat Falgueras, Aurora Santamària, José Pérez Benavente, Jaume Coll, Artur Barres, Victòria Garcés, Arcadi Viñas, Emili Ninou.

1. Introducció

L'escola, un lloc anhelat i estimat per a alguns, odiat i, fins i tot, temut per a altres. Però un lloc on tots hi hem passat moltes hores, molts dies, molts

anys, els primers de la nostra vida. Una simple paraula, *escola*, que a tots ens porta records i que, amb poques excepcions, evoquem amb un somriure als llavis gràcies a la distància i l'experiència dels anys. Tamisats per la resta de la nostra vida, aquests records han anat prenent forma però és innegable que bona part de la "culpa" que siguin més o menys bons la tenen els nostres mestres. Persones dedicades a l'ensenyança (i, vulguin o no, també a l'educació), que amb la seva manera de ser, d'ensenyar, de motivar, de parlar, de renyar i cridar, han marcat els nostres anys escolars. A ells dediquem aquest article, en què diversos nens i nenes de Mollet, que van anar a escola entre els anys trenta i els setanta del segle passat, recorden els seus mestres mitjançant les vivències a l'escola.

Molts docents han exercit la seva tasca en els nombrosos centres escolars que hi ha hagut a Mollet des de principis del segle XX fins a la democràcia. Però ens centrarem en aquells que hi han passat més anys i que, per tant, són recordats per més persones que han tingut la sort o la dissort de ser-ne els seus alumnes.

2. Joana Barcala

A la dècada dels trenta, fins als tres anys la canalla s'estava a casa. A partir

*Periodista, orabasa@molletvalles.cat

¹ Primera escola pública que es construí a Mollet. Inaugurada l'any 1925 com a Escola Nacional Graduada de Nois i Noies, era coneguda popularment com els col·legis nous. Durant l'etapa del franquisme s'anomena Divino Maestro i més tard Col·legi El Diví Mestre. L'any 2000 recuperà el nom inicial de Col·legis Nous (actualment Escola Col·legis Nous).

d'aleshores, els infants podien anar a l'escola, una possibilitat cada vegada més estesa per l'augment del nombre de dones que treballaven fora de la llar. El primer contacte amb la vida escolar era el parvulari. A Mollet, hi ha hagut dues parvulistes que han tingut una trajectòria semblant, des del temps de la Segona República fins a la seva jubilació als anys seixanta. Centenars d'infants de la ciutat van passar per les classes de la Joana Barcala Carbonell, responsable del Parvulari Municipal del Carrer d'Àngel Guimerà (anomenat popularment ca la Barcala i, més tard, parvulari Joana Barcala) i de la Trinitat Falgueras Ferrer, mestra de pàrvuls als Col·legis Nous. La figura d'aquestes dues mestres perdura en la ment de molts molletans, tot i que els records acostumen a ser pocs i borrosos, ja que es tracta de marrecs que aleshores tenien entre tres i sis anys.

244

Figura 1. Festa d'homenatge a les parvulistes Falgueras (al micròfon) i Barcala (amb un ram de flors), l'any 1959 a l'antic cinema Avenida. Font: Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès (AHMMV)

Joana Barcala Carbonell neix a Barcelona l'any 1893 i és la filla gran

d'una extensa família de posició social benestant. Tot i estiuajar a Mollet des de principis del segle XX, no és fins a l'any 1922 quan acompanyada de la mare i altres membres de la família s'instal·la al carrer de Berenguer III i fa de Mollet la seva llar. Joana Barcala mor l'any 1975 i és enterrada al cementiri de Mollet.

L'aspecte físic de la Joana Barcala era un xic intimidant. Era alta i seriosa, amb els cabells recollits sempre amb un monyo, les orelles llargues i unes galtes que, amb l'edat, se li van anar xuclant. Sempre vestia de negre, potser per les seves circumstàncies personals (sembla que, acabada de casar, li havia desaparegut el marit). En canvi, la majoria la descriuen com a propera i carinyosa, tot i que coincideixen que “de petons i abraçades, en aquells anys, els mestres no en feien”. Amb el pas del temps i l'esdevenir històric es va anar endurint fins al punt que molts alumnes dels darrers anys (es va jubilar l'any 1959) la recorden amb un cert temor.

Al parvulari, nens i nenes sempre hi han anat junts. Però, seguint el fil de les memòries d'aquells que van anar a ca la Barcala, no podem assegurar si compartien aula, o bé si anaven separats, cada grup amb una de les dues mestres que hi havia (durant força temps, la Joana Barcala va compartir la tasca amb la Teresa Marrugat). El que sí que ens relata una de les nenes que hi anà durant la postguerra és que allà hi anaven fills, tant de famílies benestants com de famílies més pobres, fet que produïa un fort contrast entre la manera com anaven vestits i alimentats.²

² “Era una època en què hi havia molta misèria i al Barcala hi havia molt contrast entre les nenes de casa rica i les de casa pobra. Així com als Col·legis Nous totes érem pobres, al Barcala estàvem barrejades”. Són records de la Rosa Mauri (Mollet, 1940).

Figura 2. Nens i nenes al pati del parvulari, la dècada de 1930. Joana Barcala apareix a la dreta darrere les nenes. Font: AHMMV

Els records dels primers alumnes de la Barcala, encara en l'etapa de la República, estan impregnats de bellesa, ordre i netedat. Les taules petites, ben arrencades, tot ben disposat i sempre tot ordenat...³ Per a molts mestres la República va ser, probablement, una època idíl·lica en què es van posar en pràctica els corrents més moderns de l'ensenyament, basats en el mètode Montessori. Aquest podria ser el cas de la Joana Barcala, com es desprèn d'algunes anècdotes d'aquells primers anys. Un bon exemple és la manera com va solucionar un conflicte a l'aula, sense assenyalar culpables, però fent-ne responsables els alumnes: un dia, en tornar del pati, una nena va fer notar que li havien desaparegut uns quants llapis de colors. La Joana Barcala ho va resoldre fent passar tots els nens, un per un, per la seva taula. Va obrir el calaix que hi tenia i va manar a totes les criatures que possessin un instant les mans

a dins. Així, qui hagués agafat els llapis, podria deixar-los sense ser descobert ni escarnit públicament. I així van sortir els colors robats i tots els infants van poder marxar a dinar a casa. Un mètode per resoldre els conflictes que dista molt de les maneres de fer dels mestres durant els posteriors anys del franquisme i fins ben entrada la democràcia.

Un dels adjectius que millor defineixen la Joana Barcala és la pulcritud. "Anàvem sempre amb bata blanca i havíem de cuidar molt que no se'ns embrutés", recorden els seus alumnes. Això és així fins a tal punt que, en una excursió a les platges de Caldetes i Mataró, acompanyats pels pàrvuls de Col·legis Nous, la senyoreta Barcala els va advertir que no podrien banyar-se; podrien seure a la sorra i mirar el mar, però res d'apropar-se a l'aigua. L'objectiu de tal prohibició era tornar a casa tan nets com n'havien marxat. Sembla que aquesta obsessió per la netedat no la va abandonar mai. Un dels darrers alumnes que van anar al parvulari abans que la Joana Barcala es jubilà, recorda com sempre, just abans que l'anessin a recollir, li insistia perquè anés a fer un pipí. El nen, mort de ganes de veure el pare, li deia que no en tenia. Però va arribar un dia que el menut sí que en tenia de ganes i, tot i això, va aguantar-se per poder ser dels primers a sortir. Només de posar un peu a la vorera, fora ja dels dominis de la senyoreta, el nen va fer el pipí al carrer. Però, santa innocència!, no prou lluny de la pulcra mirada de la mestra que, a la tarda, el va esbrincar de valent fins al punt que, seixanta anys més tard, encara ho explica avergonyit.

³ Núria Punsola (Mollet, 1930) evoca el parvulari com un oasi d'ordre i netedat en contrast amb el desordre que, anys més tard, durant la Guerra, va trobar a les enormes aules de la Cerveseria (nom popular amb què es coneixia el Grup Escolar Nacional Pi i Margall, que va funcionar entre el 1936 i el final de la Guerra, situat al carrer de Lluís Duran, 48-50).

Però el que més recorden tots els nens i nenes que van anar al parvulari és, sense cap mena de dubte, el pati. Hi havia una bonica font central amb un brollador en forma de petxina i, tot al voltant, les plantes i flors que ella mateixa cuidava amb dedicació, disposades en un parterre delimitat per totxanes en ziga-zaga (petits detalls com aquest, van quedar gravats en la ment d'aquells menuts alumnes i encara ara els ajuden a evocar l'espai). La senyoreta Barcala va traspasar de manera inevitable als seus alumnes l'amor que professava per la natura. Cada dia, a l'hora de l'esbarjo, sortien a admirar les plantes. Ella els n'ensenyava el nom i les característiques pròpies de cada planta i els nens podien admirar-les i fins i tot olorar-les, però mai tocar-les! La font també és l'objecte de molts re-

cords. Quan sortien a esmorzar, primer havien de passar tots pel lavabo i després era el moment de beure aigua. S'havien de posar en fila al voltant de la font i quan la mestra feia un cop de mà (alguns alumnes més joves relaten que era a cop de xiulet) podien començar a beure fins que tornava a picar de mans. Llavors era el torn del següent. Quan tots els infants havien begut, podien anar a jugar.

Els records de quan teníem tres anys són difusos i discontinus i costa des- triar-ne la importància, més enllà de la que li hagi donat cada infant en aquell moment. És per això que costa relatar quines tasques feien les criatures en el parvulari, si bé és cert que la majoria recorda que pintaven i feien dibuixos⁴ i també manualitats⁵. Pel que fa a l'es- criptura, els nens i nenes de la Barcala no en guarden mals records, si bé tam- poc són gaire concrets. Sembla que a l'aula hi havia una pissarra on hi escri- vien una mica cada dia i ho esborraven abans de plegar. El que és ben segur és que els nens i nenes més grandets sabien llegir i escriure amb força fluïdesa, ja que feien servir el llibre *Petites l·lavors*,⁶ un dels llibres de text de la República, amb un recull de lectures per a infants d'Anicet Villar de Sérchs.

246

Figura 3. Rosa Mauri, al pati del Parvulari Joana Barcala, any 1946. Al seu darrera, s'aprecia el parterre on hi havia les flors separat per les totxanes col·locades en forma triangular. Font: Rosa Mauri Serra

3. Trinitat Falgueras

D'edat i trajectòria similar és l'altra parvulista emblemàtica de Mollet, la senyoreta Trini, que s'encarregà dels

⁴ En Jaume Boix (Mollet, 1930) va anar a ca la Barcala durant la Guerra Civil i recorda que feien molts dibuixos. "Jo sempre feia la típica casa amb l'arbre i la Barcala em renyava perquè sempre pintava el mateix... L·lavors vaig decidir començar a pintar també el mar".

⁵ La Núria Punsola relata: "La primera manualitat que vam fer era un obsequi per als pares. Teníem una postal de cartró amb la foto d'una casa i un arbre amb el perfil tot foradat amb puntetes on, amb l'ajuda d'una agulla, vam anar passant fils de diferents colors. Així apreníem a passar l'agulla i aquell paisatge va quedar com si estigués cosit. Va ser el primer regal que feia als meus pares de petitona". "Una altra manualitat que recordo, ja més grandeta, suposo que amb cinc anys, és un mocador blanc amb tota la vora foradada, també per passar-hi l'agulla".

⁶ VILLAR, Anicet. *Petites l·lavors. Llibre de lectura per a nens*. Barcelona: Ed. Salvatella, 1932.

Figura 4. La Trinitat Falgueras amb els seus alumnes, a finals dels anys 30. Font: AHMMV

infants de tres fins a sis anys dels Col·legis Nous, des de l'any 1934 i fins al 1962. Trinitat Falgueras Ferrer va néixer a Quart l'any 1892 i arribà a Mollet l'any 1934, com a mestra de pàrvuls. Al poble hi va arrelar i va passar-hi la major part de la seva vida, fins que va morir el 1990, soltera i sense haver tingut fills. Potser per això, es parla d'ella com de la "mare" de molts i molts infants molletans que en diuen coses com que era un sac de paciència i que se n'havia fet un bon fart de netejar culs (en referència als seus alumnes més petits, a partir dels tres anys).

Era una dona corpulenta i amb la cara rodona, que arribà a Mollet amb més de quaranta anys. Duia ulleres i

els cabells arrissats sempre recollits. Tenia caràcter i, com és habitual quan es tracta de memòries de persones ben diverses, alguns la recorden amb respecte i d'altres afirmen que era molt dolça, tot i que "si en feies alguna, et fotia cada clatellot!". Però sabia tractar amb infants i va guanyar-se un afecte que encara avui en dia molts d'ells li professen; està clar que era una mestra que marcava.⁷ Cal tenir en compte que, en aquells anys, les aules podien arribar a tenir més de seixanta criatures i, en aquest cas, alguns amb prou feines parlaven ni sabien estar-se gaire estona asseguts. Si els infants eren massa rebels, rebien més del compte; mentre que els nens bons i aplicats no tenien cap problema amb la senyoreta Trini.⁸ En

⁷ La Teresa Llavina (Mollet, 1949) la descriu com una dona "no massa carinyosa, tot i ser de pàrvuls. Quan em tocava llegir en veu alta, jo anava marcant el ritme amb el cap, amunt i avall, i ella em deia "para de moure el cap" i em fumia un clatellot!". Tot i això, afirma amb rotunditat que la va estimar molt.

⁸ Entre els alumnes que la van estimar i els que la van patir, segons la Rosa Mauri, en una enquesta, segur que guanyarien els alumnes que l'admiraven.

aquells anys era normal que la mestra, si havia d'absentar-se uns instants, demanés a alguna alumna de classes més avançades que li vigilés l'aula, tasca que era assumida amb satisfacció i un cert orgull.⁹

4. Els mestres dels Col·legis Nous

Als Col·legis Nous, durant molts anys l'equip docent es va mantenir estable, i per això un bon nombre de molletans i molletanes van passar per les aules, a més de la de la senyoreta Trini, de Jaume Coll, Artur Barres, José María Pérez Benavente, Aurora Santamaría i Victòria Garcés. Algunes de les persones entrevistades, també recorden altres mestres com la Remei Casanovas (mestra dels Col·legis Nous del 1944 al 1952), la Fuensanta Molina (del 1940 al 1943) o el senyor Guillem Vigo (formava part del primer grup de docents que va tenir els Col·legis Nous

abans de la Guerra. Tenia fama de ser extremadament dur i sever), però no van passar-hi tants anys i la seva petja ha estat menor.

El Sr. Pérez Benavente va ser durant molts anys el director de l'escola (del 1948 fins al 1965). Nascut a Zamora l'any 1910, arribà a Mollet en plena Guerra Civil, l'octubre de 1936, i exercí de mestre als Col·legis Nous fins a l'any 1965. Des de la finestra del seu despatx, a la part més alta de l'edifici dels Col·legis Nous, ho vigilava tot. A l'hora de l'esbarjo, quan nens i nenes sortien al pati, ell controlava darrera els vidres que cap infant se saltés la separació entre sexes, ja que els nens jugaven a una banda del pati, i les nenes a l'altra. Si algú s'acostava massa a la banda prohibida, el director li cridava l'atenció amb un xiulet. Dels tres professors homes que hem esmentat, d'ell és de qui la majoria en guarda un record menys entranyable, alguns alumnes relaten que era qui més "truscava". A la seva classe de dalt de tot, també hi feia repàs, fora d'hores i, quan alguna vegada se n'anava la llum (cosa que passava força sovint) i no podia continuar amb les lliçons, explicava històries als alumnes, contes de viatges a països llunyans que enlluernaven els estudiants més grandets.

El Sr. Coll és recordat, sense cap mena de dubte, amb estimació i respecte. Molts alumnes diuen que els inspirava més autoritat que el propi director. Jaume Coll Aregall, nascut el 1912 a Aiguafreda, va arribar als Col·legis Nous l'any 1935 i ja no hi va marxar fins a la seva jubilació el 1978 (exceptuant el període just després de la Guerra, en què va ser depurat

248

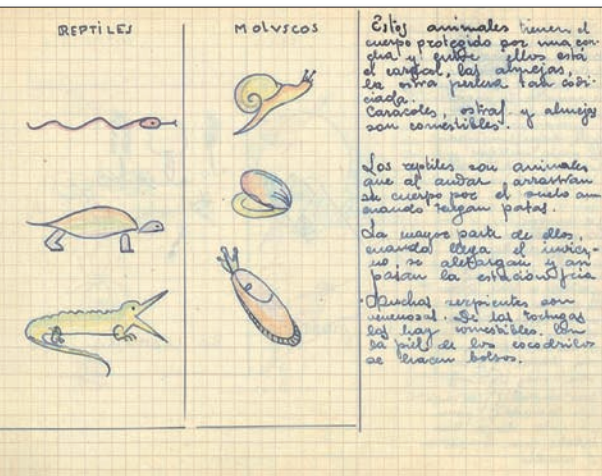

Figura 5. Pàgina d'un dels quaderns d'escola que feia servir el Sr. Benavente amb uns dibuixos i una escriptura molt acurada. Font: Aurora Benavente Santamaría.

⁹ Encarna Castellón (Mollet, 1935) és una de les alumnes més grans que anava a vigilar la classe de la senyoreta Trini. Recorda que un dels alumnes més menuts li deia "cirereta", perquè no sabia dir senyoreta. Encara avui, si se'l troba pel carrer, li recorda.

Figura 6. Diploma que acreditava Jaume Coll com a mestre de català, signat l'any 1933 per Pompeu Fabra. Font: Ventura Coll Garcés.

i enviat un any fora de Catalunya).¹⁰ Això el converteix en el docent que més anys va passar entre les parets dels Col·legis Nous, des de la República fins a tocar els nombrosos canvis educatius de l'etapa democràtica amb la punta dels dits.

El descriuen com un bon professor,¹¹ amb qui se n'aprenia molt. Una persona molt correcta i seriosa que va

saber portar amb dignitat i fermesa les seves conviccions catalanistes, tot i les evidents limitacions per a la llengua que imposava la dictadura de Franco. De fet, tan bon punt les circumstàncies ho van permetre, fou ell qui es va fer càrrec del primer curs de català impartit a Mollet després de la Guerra Civil, l'any 1967 al Casal Cultural. Els darrers alumnes que el van tenir, a finals dels setanta, expliquen

¹⁰ Vegeu SUÁREZ, M.A. (2018). *La depuració dels mestres a les escoles nacionals de Mollet*, en aquest mateix volum de Notes.

¹¹ Així ho explica Josep Galobardes (Mollet, 1935): "El Coll era molt bon mestre. Si volies aprendre no calia anar a l'Acadèmia Viñas, que tenia la fama de preparar millor els estudiants".

Figura 7. La mestra Aurora Santamaría amb un grup d'alumnes la dècada de 1950. Font: Rosa Mauri Serra

250

que el Sr. Coll els va ensenyar a cantar la *Rosa d'abril* i altres cançons catalanes que, evidentment, no formaven part del currículum escolar. Però tot i les lloances que desperta en el record d'aquells que el van tractar, també li reconeixen un mal vici: si el feien enfadar pessigava l'orella de l'alumne o l'arrossegava de l'orella fora de l'aula. No sabem si aquesta mania el va acompanyar durant tota la seva trajectòria escolar, o bé si, en els darrer anys de la seva carrera, la va canviar pels pessics convulsius a l'espatlla de la seva "víctima", la qual no calia que l'hagués tret de polleguera, sinó que podia ser qualsevol que estigués recitant la lliçó.¹²

Un altre mestre que va passar bona part de la seva trajectòria a l'escola pública de Mollet fou l'estimat¹³ Artur

Barres (nascut a Amposta l'any 1894). Estimat, perquè segons expliquen aquells que el van tenir (va arribar als Col·legis Nous el 1934 i ja no en va marxar fins a la seva jubilació el 1964), el Sr. Barres era una persona que vivia per ensenyar, se li notava la vocació i connectava amb la canalla, que l'adorava. Tant nens com nenes recorden que tenia l'afició de modelar figures amb fang. Durant les vacances, s'enduia els infants al matí a la bòbila a buscar argila. I a les tardes, els explicava contes asseguts a l'escala principal de l'escola. En altres ocasions, la tarda podia acabar amb un berenar als Pinetons.

L'Aurora Santamaría era natural de Saragossa i exercí de mestra als Col·legis Nous del 1934 fins al 1962. Allà hi va conèixer el qui seria el seu

¹² Segons els records de la Montse Pedrosa (Mollet, 1961), que recorda el Sr. Coll amb nostàlgia i el descriu com "un professor entranyable, un mestre com els de les pel·lícules".

¹³ D'ell ens comenten coses com que era "tot un personatge", "molt bona persona" molt maco", "molt afable".

Figura 8. Alumnes dels Col·legis Nous amb la professora Victòria Garcés, dècada de 1950. Font: Dolors García Fernández

marit, el Sr. Benavente. De totes les mestres, és descrita com la senyoreta que perdia els nervis més sovint: havia d'alçar la veu i, tot i així, li costava captar el respecte i l'atenció de les alumnes. No era gens autoritària.¹⁴ Sovint, les alumnes, que ja eren més grandetes, rebien encàrrecs "extraescolars" per part de la senyoreta Aurora, com anar a deixar el pa a casa seva abans de dinar o anar a buscar la filla que encara era petita i s'havia quedat a casa fent la migdiada.¹⁵

Ben diferents eren les classes de la senyoreta Garcés. Era una dona molt elegant, algú fins i tot la descriu com

a altiva, sempre "ben posada", recta i exigent. La Victòria Garcés donava classes a les nenes, un cop acabaven l'etapa dels pàrvuls, a partir dels set anys. A aquella edat, les alumnes quedaven enlluernades per les seves faldilles de tub, per sota dels genolls. Destil·lava un cert aire de suficiència i a la seva classe sempre hi havia silenci, sense que li calgués alçar ni un xic la veu. Era una professora molt respectada ja que amb ella se n'aprenia. Va començar a ensenyar als Col·legis Nous el 1952 i fins a la seva jubilació l'any 1968. Era la germana del poeta barceloní Tomàs Garcés¹⁶ i estava casada amb el mestre

¹⁴ La Teresa Llavina (Mollet, 1949) la recorda així: "Tenia molt mala propaganda entre les alumnes, perquè sovint perdia els estreps... Ara penso que, com que tenia dos fills i el marit de director, potser la càrrega familiar no era gaire equilibrada i li causava estrès".

¹⁵ La majoria dels mestres dels Col·legis Nous —excepte la senyoreta Trini— vivien a la Casa dels Mestres, edifici que encara avui es conserva al xamfrà entre els carrers de Feliu Tura i Palaudàries. La Teresa Llavina recorda com d'encuriosida la tenia aquella casa: "quan alguna vegada m'havien enviat a casa dels mestres a fer o buscar alguna cosa, no hi veia mai cap llit! On dormien? Suposo que el misteri és que tenien sofàs-llit i, quan jo hi entrava, ja els havien recollit".

¹⁶ Tomàs Garcés i Miravet (Barcelona 1901 – Barcelona, 1993) fou un advocat, poeta, traductor i professor universitari català. A més a més, també és rellevant la seva contribució en el camp del periodisme i de la crítica literària.

Jaume Coll. Un dels càstigs que recorren amb més vergonya les seves alumnes era que les enviés a la classe dels nens. Només d'entrar-hi, els marrecs ja se'n reien i el Sr. Coll estirava l'orella de la castigada i l'enviava al fons de l'aula, on havia de guardar silenci sota la mirada escarnidora dels nens.

Les alumnes també recorden que, quan l'ocasió era propícia, tot i que estava prohibit pel règim, la senyoreta Victòria els parlava en català (mai durant la lliçó). I és que durant tota l'etapa franquista, la llengua que es feia servir per ensenyar i la que havien d'emprar els alumnes a l'aula era el castellà. Una altra cosa era com parlaven les criatures entre elles, xiuxiuejant a esquenes del mestre o durant les estones de pati: sempre en català, sense que ningú els cridés l'atenció.¹⁷

252

5. Les monges de Lestonnac

En general, les alumnes que van anar al Col·legi Lestonnac en l'etapa que va des dels anys quaranta fins als setanta, no parlen de cap de les monges que els van fer classe amb un afecte especial. Se'n recorden, sí, de monges com la *madre* Montserrat Baciana, la *madre* Carnicé, la *madre* Artigues, la *madre* Pou (de cal Xafacarros), la *madre* Irene, la *madre* Santolaya, la *madre* Marimón... D'elles n'expliquen diferents anècdotes, de les quals se n'extreu que l'educació que rebien les nenes era molt estricta, freda i poc empàtica. Adjectius que s'adiuen força amb la imatge que tenim de l'educació religiosa en l'etapa del franquisme. Tot i això, en la majoria dels casos, les nenes trobaven la manera de divertir-se, riure's de les monges i passar l'escolarització de la

manera més distreta possible. Si més no, això és el que ha quedat en el seu record.

El dia a dia a Lestonnac estava molt marcat pels afers religiosos. Des de les aules se sentia el campanar de l'església que tocava les hores i, a cada hora en punt, s'aturava la classe i les nenes resaven una petita pregària. "No suposava cap gran daltabaix, aviat la teníem dita i continuàvem amb el què estiguéssim fent en aquell moment."¹⁸ Cada dia també es passava el rosari a l'aula i es resava a l'entrada i a la sortida. Les monges també miraven d'intervenir en l'educació religiosa de les nenes més enllà de l'escola, premiant-les si havien anat a missa el diumenge o posant-les en evidència si, en canvi, havien anat

Figura 9. Alumnes de les monges en una processó de Corpus Christi, al seu pas pel carrer de Portugal, any 1958. A primer terme Anna Arimon i M. Àngela Vila. Font: família Arimon Ventura

¹⁷ Totes les persones entrevistades coincideixen en aquest fet, tant als Col·legis Nous com a l'Acadèmia Viñas, a l'Acadèmia del Sr. Ninou i a les monges.

¹⁸ Record de Balbina Camp (Mollet, 1934).

al cinema.¹⁹ Durant tot el mes de maig, el mes de Maria, s'accentuaven les manifestacions religioses a totes les escoles de la ciutat.

Dels records de les nenes que van anar a les monges durant la postguerra, se'n desprèn que aquestes feien força diferències segons l'origen familiar i l'estatus econòmic de les alumnes. Les normes a l'escola eren molt rígides i cada alumna tenia una cartilla que anomenaven "carnet de comportament", on les monges, amb una agulla de cap que duien penjada a l'hàbit, hi feien una punxada "si et portaves malament, arribaves tard o no sabies la lliçó". De fet, les alumnes recorden que les monges les amenaçaven en deixar-los el carnet com un colador si no feien prou cas. Un altre exemple de rigidesa el trobem a les hores d'entrada a l'escola. Cada classe feia una filera i les nenes pujaven l'escala principal amb música militar i marcant el pas, seguint el ritme que la *madre* Irene imposava tot picant amb una vareta. Si alguna alumna no estava prou atenta, li podia caure un cop de vareta al cap.²⁰

Com a totes les escoles de l'època, l'ensenyament era tot en castellà, però les nenes, entre elles i al pati, parlaven català sense que ningú les amonestés. L'única excepció eren les classes de dibuix de la *madre* Montserrat Baciana. No se'n sap el motiu, potser perquè s'hi

trobava més còmode o potser perquè ho consideraven una matèria menor, les impartia en català.

A les monges, les alumnes portaven sempre bata i un uniforme blau marí que va anar canviant al llarg dels anys. La *madre* Montserrat (que a la dècada dels quaranta era una dona ja grandeta) no podia sofrir que les nenes portessin màniga curta i els pessigava els braços. A la dècada dels seixanta, l'uniforme estava rematat amb un coll blanc de plàstic que, quan començava la calor, es feia insuportable. Algunes alumnes expliquen divertides com la *madre* Pou es cargolava l'hàbit perquè no li fes nosa a les classes de gimnàstica.

6. Arcadi Viñas

Tothom qui ha estudiat a l'Acadèmia del Sr. Viñas²¹ en té records similars. L'Arcadi Viñas Prat (nascut a Torelló el 1896) arribà a Mollet per muntar-hi una escola privada l'any 1931 al característic edifici del carrer de Jaume I, cantonada amb la rambla de Fiveller. Era un home molt recte, estricte i seriós que a l'aula no tenia manies per fer-se respectar. Com a mestre en sabia molt i la seva acadèmia tenia molt bona fama, tant a Mollet com a les rodalies, de manera que venien molts infants dels pobles del voltant. Era una escola mixta on s'hi podia cursar fins al batxillerat²² i sortir-ne ben preparat. Potser per aquest

¹⁹ La Pilar Molins (Mollet, 1937) explica: "El dilluns, la monja ens preguntava qui havia anat a missa. Jo m'aixecava per dir que no hi havia anat. Tot seguit, preguntava qui havia anat al cinema. I jo tornava a aixecar-me perquè sí que hi havia anat. Així que sempre em tocava el rebre! Per això quan arribava a casa, li deia a la meva mare que no volia anar al cinema, que jo volia anar a missa. La meva mare ho va arreglar ràpid: el proper cop que t'aixequis, et fumaré un clatellot". La Pilar Molins era orfe de pare (va morir al camp de concentració de Mauthausen) i la seva mare, tot i no ser creient, la va portar a les monges perquè no volia que el mateix govern que havia matat el seu home eduqués la seva filla.

²⁰ Record de Rosa Mayolas (Mollet, 1955).

²¹ El nom oficial era Acadèmia Mollet, però popularment es coneixia com l'acadèmia Viñas o cal Viñas. A partir de l'any 1963, es traslladà a l'av. Calderó. L'any 1996 canvià de mans i passà a ser l'actual Centre d'Estudis Mollet.

²² En aquella època, era l'única escola de Mollet on es podien cursar estudis superiors, a banda de les monges, que era només per a noies.

motiu, les persones que van patir el seu mal geni l'excusen perquè creuen que si van poder estudiar batxillerat és gràcies a la seva acadèmia (en cas contrari, haurien hagut de desplaçar-se a Barcelona o Granollers, cosa que moltes famílies no podien permetre's).

Figura 10. Edifici històric de l'Acadèmia Viñas, els anys 40. A la foto es pot veure una de les àguiles sobre pedestal que presidien l'inici de la rambla. Font: AHMMV

254

Les anècdotes que impliquen el Sr. Viñas tenen totes un caire similar. A la classe de francès feia llegir els nens i quan algú s'equivocava donava un cop al llibre que el pobre dissortat tenia entre les mans. El llibre volava pels aires i sovint s'esquinçava o colpejava amb força l'alumne.²³ Era estrany el noi que conservava el llibre tot sencer. Qui més qui menys, havia rebut un fort clatellot del mestre sense veure'l venir per parlar quan no tocava, riure amb els companys per sota el nas, no saber què respondre a la pregunta del professor o encantar-se massa davant de la pisarra. Tot i que els seus mètodes eren força durs, la majoria de les famílies hi donaven suport. En aquella època els

mestres eren persones molt respectades i quan un infant es queixava a casa que el mestre l'havia pegat o castigat, el més habitual és que s'emportés un altre càstig dels pares "per haver fet enfadar el senyor mestre".

Un altre càstig molt de l'estil de l'Arcadi Viñas era fer quedar els alumnes després de classe, ja fos al migdia, com a partir de les sis de la tarda.²⁴ I per fer passar l'estona, els feia escriure mil línies. Els marrecs ja s'ho tenien comptat i sabien que cada pàgina eren vint-i-cinc línies. Així que agrupaven quatre plomes amb una goma i escriuien quatre línies de cop. El Sr. Viñas deuria sospitar que feien trampes i comptava una per una les línies abans de deixar-los marxar. Més d'un també havia estat castigat a escombrar l'acadèmia, ja que no hi havia dona de la neteja i era una tasca que feia el mateix Viñas cada dia.

Els hiverns a cal Viñas també han deixat petjada en el record. Per escalfar l'edifici hi havia una estufa grossa, plena de tubs, que s'engegava de bon matí. Però cap allà a les deu, el Sr. Viñas havia de decidir el destí dels seus pupils: morir de fred o morir ofegats per la fumera de l'estufa. Al final, doncs, l'apagava i tornava el fred a les aules.

Com a totes les escoles de l'època, al maig se celebrava el mes de Maria, cosa que permetia trencar una mica les rutines escolars. A l'Acadèmia, els alumnes recorden que cada dia, a l'entrar i sortir, es reunien tots davant del pupitre del senyor Viñas, on s'havia instal·lat una imatge de la Verge, i li posaven flors i cantaven cançons. Com

²³ Aquest vici tenia ben atemorit el Jaume Boix (Mollet, 1930) que durant una època faltava sistemàticament a classe els dimarts (quan tocava francès) i se n'anava a fer un tomb pel mercat. "Vaig falsificar una nota de la meva mare dient que tenia feina a casa i la lliurava al mestre el dia abans".

²⁴ Jaume Boix recorda que a vegades s'havien passat l'estona del càstig a casa del Sr. Viñas, al bonic edifici del c. Jaume I, 26, on actualment hi ha una botiga de vestits de núvia.

Figura 11. Alumnes de l'Acadèmia Viñas amb el Sr. Viñas, els anys 40. Font: AHMMV

a curiositat, el pupitre del mestre estava situat en una porta oberta en una paret que dividia dues aules, la dels nens i la de les nenes. Així el mateix professor podia vigilar les dues aules situant-se davant la porta.²⁵

L'Arcadi Viñas va aconseguir col·locar la seva acadèmia entre les millors escoles de la zona. A més d'ell i els seus fills (l'Arcadi, l'Enric i la Montserrat) va saber envoltar-se de bons mestres, molts dels quals són recordats amb estimació i respecte, com el Josep Calduch, la Margarita Ulied o el mateix Jordi Solé Tura²⁶ (que primer va ser un brillant alumne de l'Acadèmia i, més tard, hi va donar classes d'història abans de fer-se un nom).

7. Emili Ninou

És sabut per tothom que el senyor Ninou era tot un personatge. Era el responsable de l'Acadèmia Ninou,²⁷ situada a l'actual plaça de l'Església, al primer pis del negoci de bicicletes Solà i a tocar de La Marineta, que llavors era l'hostal del poble. Nascut al poble veí de Parets l'any 1900, arribava cada dia de bon matí a Mollet en bicicleta i esbufegant per l'esforç. Era de pagès i portava per esmorzar patates fregides en una paperina.

Per fer-lo enrabiari, els nens li'n feien les mil i una, des de rebentar-li les rodes de la bicicleta fins a llençar-li boletes de paper sucacat en tinta xina. Quan perdia la paciència, el Sr. Ninou era tot un espectacle, gairebé tan llegendari com les bufetades que clavava als alumnes que aconseguia arreplegar. Però al poble, el mestre Ninou es va fer més famós pels seus intents de fer-se ric, que no pas per les seves classes. D'aquella època, tothom (i no només els qui el tingueren de mestre) recorda encara l'empresa que va emprendre amb el Codina de la Palla: van comprar una màquina per fer moneda falsa que els va resultar fallida. I no se'ls va acudir res més que denunciar-ho! El succés va sortir fins i tot a la revista *El Caso*. O el seu matrimoni amb la Merceditas Canals, de la farmàcia de la plaça de Prat de la Ribera, que se li va morir al cap de ben poc i no li va deixar herència.²⁸

²⁵ Jaume Boix també descriu aquesta distribució d'aules: "Quan tocava resar, s'obrien totes les portes i el Sr. Viñas es posava al mig i totes les classes passàvem el rosari plegats".

²⁶ Polític i intel·lectual molletà (Mollet, 1930 – Barcelona, 2009). Va ser un dels ponents de la Constitució i va ser el titular del Ministeri de Cultura (1991-1993) en el govern socialista de Felipe González. És distingit amb la Medalla de la Ciutat de Mollet, el 1998.

²⁷ Aquesta escola la va fundar el mestre Llorenç Marrugat l'any 1913 amb el nom de Colegio Ibérico del Sagrado Corazón. Emili Ninou va començar a treballar amb el Sr. Marrugat i el va substituir quan aquest es va jubilar. Durant la República, l'escola passà a anomenar-se Acadèmia Ninou i després de la Guerra va tornar a ser Acadèmia Ninou-Colegio Ibérico del Sagrado Corazón.

²⁸ Segons Joan Solé Tura al llibre *Cent històries, cent vides*, Emili Ninou va quedar com a usufructuari d'una sanejada fortuna. Però segons recorden diverses persones entrevistades, corria la brama que, tot i haver-se casat per la fortuna, no en va veure ni un cèntim.

De les aventures del Sr. Ninou, la canalla en cantava corrandes per fer-ne mofa.²⁹

8. Conclusions

Les guerres colpegen els fonaments de tota societat, encara més si són entre els mateixos ciutadans. En aquest context, els infants són el grup més vulnerable i que més injustament en pateix les conseqüències. El franquisme va ser una època políticament i social molt dura i el règim es va valer de l'escola per inculcar la disciplina i els valors del feixisme a les criatures. Tot i això, no va aconseguir arrabassar-los la il·lusió de viure, l'emoció de les petites aventures ni el plaer de riure i fer entremaliadures. La capacitat d'adaptació de la infància i la tendència humana de retenir només els records agradables, han fet que, tot i la misèria i les penúries de la postguerra, l'etapa escolar sigui recordada amb nostàlgia. Tant és així que totes les persones que han fet possible la construcció d'aquest relat conclouen que, en general, a l'escola s'ho van passar bé i en guarden un bon record. I de mestres se'n recorden de bons, de dolents i de millors.

8. Bibliografia

- CORBALÁN, J. (1993). "L'ensenyament públic primari a Mollet del Vallès durant la II República (1931-1936)". *Notes*, 7: 123-136. Mollet del Vallès.
- DACH, M.J. i SAFONT, E. (2018). "Cent anys de Col·legi Lestonnac a Mollet". *Notes*, 33: 87-

100. Mollet del Vallès.

- GORDI, J. i VILAGINÉS, J. (Coord.) (1993). *Molledo - Mollet (1993-1993)*. Ajuntament de Mollet del Vallès. 204p. Mollet del Vallès.
- MURILLO, A. (2000). *Veus de dones*. Ajuntament de Mollet del Vallès. 36 p. Mollet del Vallès.
- SECURÚN, R.M. (2013). "L'educació a Mollet en temps de la República (1931-39)". *Notes*, 28: 11-32. Mollet del Vallès.
- SOLÉ TURA, J. (1986). *Cent històries, cent vides*. L'Aixernador, edicions argentonines. 227 p. Argentona.
- SOLÉ TURA, J. (1987). *Cent noves històries, cent vides més*. L'Aixernador, edicions argentonines. 220 p. Argentona.
- SUÁREZ, M.A. (2000). *La Segona República i la Guerra Civil a Mollet del Vallès*. Centre d'Estudis Molletans, Col·lecció Vicenç Plantada, 4. 369 p. Mollet del Vallès.
- TURA, M. (2004). "Recordant la Victòria Garcés". *Contrapunt*, 2004

9. Fonts orals

- Jaume Boix (1930)
- Balbina Camp (1934)
- Encarna Castellón (1935)
- Joan Castellón (1929)
- Josep Galobardes (1935)
- Andreu Llargués (1940)
- Teresa Llavina (1949)
- Rosa Mauri (1940)
- Rosa Mayolas (1955)
- Pilar Molins (1937)
- Mercè Ninou (1936)
- Montserrat Pedrosa (1961)
- Núria Punsola (1930)
- Josep Sánchez (1955)

²⁹ La Balbina Camp recorda aquests versos sobre el Sr. Ninou: "A les vuit de la matinada, ja baixa el Ninou / la bicicleta tora, bufant com un bou. / Arriba a Mollet, es treu el xiulet / fa una pitada que espanta tot Mollet. / Els guàrdies l'agafen pensant-se que era un lladregot / i resultava que era el senyor Ninou".